

ચાદાણા

જુલે ૧૯૮૩

चिवकूभूत

काशीनाथाला सर्वे चिवकू सारबाडी म्हणत त्याच्या चिवकूपणा निषमी गांवकरी गोष्टी सांगत असत. त्याची बायको, जे समोर जेवण सन्न येई ते कसेतरी पोन्ही वेळा चार भात मिळे. स्वभावाने ती फार गरीब म्हणून निमूटपणे सर्व भागवून घेई!

भापल्या दुकानासाठी माल निकत आणायला काशीनाथाकडे नेहमी मोठ्या सहारात जावे लागे. असाच एकदा तो सहारात गेला आणि दुसऱ्या दिवशी उजाडताच घरी परतला. पार्वतीने दार उघडले. तिच्या नाकांत कसलसगारी चमकी त्याला दिसली. काशीनाथ क्षणभरच चक्क होऊन तिच्याकडे पहात राहीला व संतापून ओरडला—'ही चमकी केव्हा करविलीस ग, माकड तोंडे! पाहतापाहता माझ घर भाडून रिकाम करशील की!'

बी का. ना शबरे

"इश! इतक्या मोठ्याने काय बोलता? आज भालांत की उबे सांगते!" पार्वती बारीक नमत्या आवाजात म्हणाली. काशीनाथ जोरजोराने 'हू' 'हू' करीत जात आला. ती जात येताच पार्वतीने त्याला सर्व या शब्दात सांगितले. तिला उबदाच पीठ म्हणजे डांगर फार आवडते. परंतु सग्न झाल्या पासून येथी पांच वर्षे तिला डांगराचा वासही मिळाला नाही. म्हणून तिने तिच्या जवळ जे चार पैसे होते ते खर्च करून उबदाच पीठ, हिंग वगैरे भाजारातून आणले.

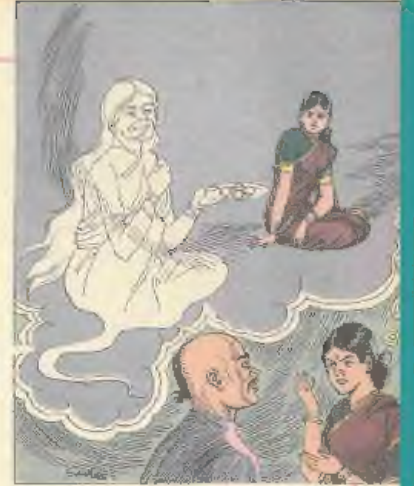
ही डांगराची गोष्ट सोडार पाजाराच्या कोणालाही कळू नये म्हणून रात्री साम्सूम झाल्यावर उबदाची डाळ थोडी भाजून छान बळली व त्यात पापडसार, हिंग व तेल वगैरे घालून डांगराचे गोळे तयार केले.

"इतके दिवस झाले, डांगरात मो राहाने आहे, अममुलाची चटणी किंवा कडी मिवाशिवाय कसलाच वास मला आला नाही. ब्रीड आला होता मला त्या अममुलाचा. पण डांगराचा वास येताच जिवात जीव आला. इतका घमघमाट सुटला आहे तर डांगर चवदार झाले असणार! मला नाही का देणार चार गोळे?" असं म्हणत समोर सखी भूत उभे राहिले. कुताला पाहून पार्वतीच्या डोळ्यांची बुबुळच बाहेर निघाल्या सारखी झाली.

"मिळू नकोस पार्वती, जग मी कोणी परकी नाही! मी तुमच्या परसातल्या घिघेच्या झाडावर राहाने" ती सुतीण गोड आवाजात म्हणाली.

ते ऐकून पार्वतीची भीती थोडी कमी झाली. तिने घाई घाईन जाऊन डांगराच्या चार गोळ्या आणून त्या भुतिणीच्या हातांत ठेवल्या.

ती सुतीण आनंदाने घुणगुणू लागली आणि डांगर खाऊ लागली. "मधून मधून मला असे डांगर बोलवून देशील का? तुझा नवरा नसेल तेव्हाच मला कसून देत जा! मला घुसवजातीची फार भीती वाटते बाई! तुझे हे उपकाराचं म्हण मी फेडल्या शिवाय राहणार नाही!" असं म्हणत ती भुतिण बद्धय झाली.

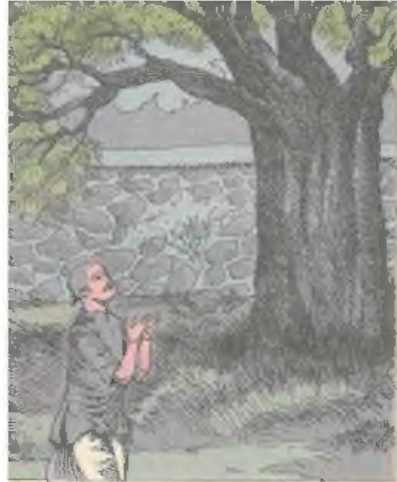

ती गेल्यावर पाहिले तर डांगराच्या ताटलीत ही चमकी दिसली!

हे सर्व सांगून पार्वती वतीला म्हणाली— "आपण खर्च केला त्याच्या शंभरपट फायदा झाला!"

सर्व ऐकल्यावर काशीनाथाचे डोळे उघडले. इतके दिवस बायकोन कोणतेही पक्वान्ने केले नाही याबद्दल तिच्यावर तोंड मुल बसत म्हणाला—"यापुढे तरी तू मधून मधून काही नवीन पक्वान्ने करून त्या सुतीणीला घालीत जा. काही केलेस तर तिच्या पुरतेच हो! एवढे मात्र लक्षात असू दे!"

त्या चिवकापासून काशीनाथ त्या सुतीण साठी रात्री काम असो नसो,

कोठे कोठे जाऊ लागला. पार्वतीच्या हातात हळूहळू बिलबर, कानात कुडचा, बोटाला तीन चार अंगठ्या आल्या.

परंतु काशीनाथाचे तेवढ्यावर समाधान झाले नाही. त्याला भुताकडून पुष्कळ पैसे पाहिजे होते. म्हणून दररोज काळीज पडल्यावर रात्री चिंचेच्या साड्याखाली हात जोडून उभा राहून म्हणे—“अग ए भूतवादी! तू किती उदार हृदयाची आहेस ग! तू माझ्या बायकोला स्वतःच्या मुलीहून जास्त जवळची मानून काय काय देत आलीस. मला, एकदां दर्शन दे की ग!”

त्याने किती प्रार्थना केली, परंतु ती त्याच्या नजरेस पडली नाही. काय वाटेल

ते करून त्या भुतिशीला नेहून तिच्या कडून मोठा गडू मिळविण्याचे ठरवून काशीनाथ एके दिवशी बायकोला म्हणाला—“हे पहाग, मला आज खरेदी साठी गावांत जायचं आहे.” ते शब्द सोडच होत.

होय का? आजून या त्या भुतीशीला नारळाच्या दुधाची खीर फार आवडते. आम्हा रात्री भी तीच करते!” पार्वती नवऱ्याला म्हणाली.

बायको संध्याकाळी गेलेली पाहून काशीनाथ चटविशी माळ्यावर चढून बसला. काही वेळाने वेलचीवावास घटला व खीर तयार झाल्याचे काशीनाथाला कळले. जागली रात्र झालेली होती.

पार्वती शिरोनें पातळं पंजून माळ्यावर आली आणि खीर खाऊ लागली. ती चमच्याने फुकर धालून घालून खात होती. माळ्यावर बसून काशीनाथ भुताची वाट पहात बसला होता. तिच्या साठी बायको खीर बंगळून ठंबील असे त्याला वाटत होते. परंतु बायकोने शिरीचे पातळे वाडण्यात रिकामे केले आणि भुरकून भुरकून खाऊ लागली.

आतां मात्र काशीनाथाला राहवत नाही. तो फणफणून खाली उडी मारून आला आणि ओरडला—“काय ग! इतका चर्च करून केलेली खीर तू सगळी खाऊन

टाकलीस पीट भरून खापचं शालं तर तू तिला काय देणार?” असे म्हणत बायकोवर खूप कावला.

बायको पात्रचन भेंतीन रडू लागली. आहे कोठे भूत! भी भाव मिळून पिळून इतके दिवस काढले. आतां मुसळ्या भाताच्या नावाने ओकारी घेत. म्हणून मी मलाच नाटक केले होते. आपल्या घरात वही पाणसं जेवली तरी कमी पडणार नाही एवढी मिळकत आहे.”

काशीनाथला बायको म्हणाली ते अरे न वाटून त्याने विचारले—“सग हे सर्व दागिने कोठून आले ग?”

“हे सर्व सोन्याचा मुळन्मा चढविलेले पितळेचे दागिने आहेत!” पार्वती म्हणाली.

काशीनाथ संतापला. त्याच्या होळ्यातून ठिणय्या अगू काय तडतडून बाहेर येऊ लागल्या. त्याने दाराच्या आड एक काठी होती ती काढली आणि बायकोला मारणार दृढवयात “शॉब, थॉब! इसक्या गवात केलेले काम कधी हिताथ नसतं!” असे म्हणत एक मूत त्या समोर आली.

तिला पाहून काशीनाथा बरोबर पार्वती सुद्धा घरघर कांपू लागली. भुतीण—“बाबरू नकोस, असे म्हणत काशीनाथाला म्हणाली—“बुद्ध्या बायकोने हे जे नाटक केले त्यातले धोडे सरे व धोडे छोटे होते. मो तुमच्या परसातीन चिंचेच्या क्षाडावर राहाते, हे खरे आहे.”

ते ऐकून काशीनाथाला थोडा धीर आला. तो म्हणाला—“आज घाबं लागू नये म्हणून तू त्या चिचेच्या झाडावर राहू लागलीस का? आम्हां नवरा-बायकोच्या भांडणात तुला तोंड खुपसायला कोणी सांगितले ना? चालती हो, येथून!”

“मी जाते हो! परंतु जाण्यापूर्वी पावतीवर माझं जे थोडं प्रेम आहे त्यामुळे दोन शब्द तुम्हांला सांगते, मी जिबंत असतांना तुम्हाला सारखीच चिक्कू होते, कांकण भर जास्तच! माझा नवरा वं मिळवी ते सर्व मी लपवून ठेवी व नवऱ्याला भात व चिचेचं पाणी खूप तिवट घालून वाढी. दुर्दैवानं मी पुन्हा ठेवलेले सर्व पैसे चोरांनी चोरून नेले. त्या घक्क्याने मी मेलें आणि मृत होऊन बसले, मी मेलें म्हणून कोणी रडायला सुद्धा तबड्हात म्हणून मला फार वाईट वाटलं! चिक्कूपणा हा मुत्तासारखा असतो बघ! त्या पासून भुक्ती मिळविणे माणसाला अव्यक्त नसते. माणसात थोडे औदार्य असावे लागते. चिक्कूपणा मात्र मुळीच असू नये!”

काशीनाथाने ते सर्व ऐकले व त्याला वाटलं की आपणही आपल्या चिक्कूपणामुळे थोडो मृत तर होऊन जाणार नाही ना? त्याच्या सर्व अंगाला धम मुटला. त्याने दोन्ही हात जोडून भुतीगोला नमस्कार केला व म्हणाला—“तुझे उपकार मी जन्मात विसरणार नाही. पुढे मी मृत होऊन त्या चिचेच्या झाडावर बसू नये यासाठी तू माझे रक्षण केलेस!”

“मी इतके विवसांनी एक सत्कार्य करू शकल्या बद्दल मला फार आनंद होत आहे!” म्हणत चिक्कूमृत हुसत खिडकी बाट पाहतां पाहतां अदृश्य झाले.

काशीनाथ बायकोला म्हणाला—“क्षमा कर मला, पावती! मी इतके विवस तुला फार छळले. आतां तू त्या जुन्या काशीनाथांना विसर, आज पासून आपण लग्न करून नवा संसार मांडला आहे, असे समजून वागू या!”

ते ऐकून पावती देहभान विसरली व तिने नवऱ्याचे पाय धरले.

फार पूर्वी अथरी नगरीत एक म्हातारा व्यापारी रहात असे. तो ऐन वेळीत होता तेव्हां त्याने जगभर अनेक देशांशी व्यापार करून आणि स्वतःची जहाजे चालवून खूप पैसा कमाविला. कालक्रमाने त्याला वाढेनय आले आणि काम करणे अशक्य होऊ लागले तेव्हां त्याने आपला सर्व पैसा मुलांवर टाकून घंडातून निवृत्त होण्याचा विचार केला. परंतु त्याच्या तियांमुळे पैकी धोरले दोघे जीवदत्त पडलेले पाहून त्याच्या आईने आपल्या आणि लक्ष्मीदत्त अगदी कुचकामाचे निघाले.

दोघे दुर्भयसनात पडल्यामुळे घराबाहेरच नित्य रहात. सर्वांत धाकटा पिंपळ माला बाटधाला जे काही वाळे होते ते सर्व विसावे वर्ष तुकतेच लागले होते. वृद्ध उबवून टाकल्यावर आईला शोषत

व्यापाऱ्याने काळजी मुळे खाटच धरली. मृत्युसमयी त्याने आपली सर्व मिळकत तियांमुलांना व बायकोला समसमान वाटे करून देऊन टाकली. बडोळ वारल्यावर दोघां धोरल्या मुलांनी जीवदत्त आणि लक्ष्मीदत्त यांनी बाईट संघर्षी पद्धत्या पाहूनच लागल्या वसत्या कारणाने मनाला वाटेल तसा लचं करायला सुरवात केली. दोघे थोरले मुलगे दुर्भयसनात पडलेले पाहून त्यांच्या आईने आपल्या बाटधासह धाकटा मुलगा पिंपळ याच्याकडेच राहण्याचे ठरविले व राहू लागली.

जीवदत्त आणि लक्ष्मीदत्त दोघे त्यांच्या बाटधाला जे काही वाळे होते ते सर्व विसावे वर्ष तुकतेच लागले होते. वृद्ध उबवून टाकल्यावर आईला शोषत

“बापोबा”

पिंगळ्या घरी आले. पिंगळने आपल्या घोरल्या भांड्यांचे प्रेमाने वादरातिष्य केले. परंतु त्या दोघांनी पिंगळलां खूप बडविले आणि आईला आपल्या घरी येऊन रहायला सांगितले.

आईवर यत्किंचितही प्रेम नसतां दोघां वडील मुलांनी त्यांच्या घरी रहायला कोणत्या हेतूने बोलाविले असेल हे न समजण्या इतकी त्यांची आई खुळी गव्हली. वडिलांनी दिलेला वाटा सर्व बडवून टाकल्यावर आपल्या बांटाच्या आलेले धन बळकावण्याच्या हेतूने हे प्रेमाने नाटक काढले आहे हे तिने ओळखले. ती त्यांना प्रेमाने म्हणाली—“तुम्ही स्वतः

मिळवले आहा, काम बंदा करण्याची शक्ती तुमच्यात आहे. घाकटा अजून अजोष आहे, म्हणून त्याच्या बळकट राहून त्याने मार्गदर्शन करता येईल म्हणून मी त्याच्या बरोबर रहात आहे!”

ते ऐकून दोघे मोठे संतापले व म्हणाले—“बरंतर तू रहात्याच्या बळकट, आम्हाला काही हरकत नाही. परंतु आमच्या वडिलांनी तुला जो वाटा दिला आहे त्यातला आम्हांला दोघांचा वाटा तू देऊन टाक आम्हांला.”

“मी जिवंत जसेपर्यंत तुम्हाला तुमचा वाटा कसा मिळेल? आईने विचारले.

“आमचा बांटा आम्हांला आता मिळाला नाही तर स्थानंतर मिळेल याची शाश्वती आम्हांला वाटत नाही. हे पैसे पिंगळ बळकावील आणि तुला घराबाहेर हाकलून देईल!” दोघे म्हणाले.

दोघे घोरले ब्राऊन अशातूनने बोललेले ऐकून पिंगळला राहवले नाही. ती आईला म्हणाला—“तरमाग तू त्या दोघांच्या बळकट का नाही बाळगू रहाय? तुझ्या मिळकतीतली एक पैदेशील मला नको!”

परंतु त्यांच्या आईला ते पटले नाही. तेव्हा दोघा घोरल्यांनी संतापून आईला खूप बडविले पिंगळ आईला बांधपायला

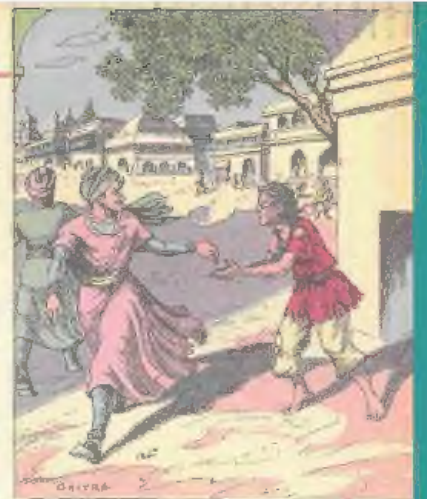
बांधला. तेव्हा जास्तच चिडून जाऊन त्यालाही त्यांनी खूप मारले.

आई घराबाहेर बावली व घेजार पायाच्यांना बोलावून घेऊन आली. त्या लोकांनी दोघां घोरल्या भावांना खूप शिव्या दिल्या. तेव्हा दोघे घराबाहेर येत म्हणाले—“आम्ही लोक व्यवहार व कळणारी झुळी मूल राहलो नाही. तुम्हांला दोघांना कोर्टात ओढू आणि बडिलोपाजित इस्टेट कोर्टात, हे पाहू!” असे धमकाविले ते दोघे निघून गेले.

एक साठनडाही गेला नसेल, दोघां घोरल्यांनी म्हणाले तसे केले. त्यांनी कोर्टात आई विरुद्ध व धाकट्या भावाविरुद्ध फिर्याद केली. म्हणून आईला व धाकट्या भावाला कोर्टाकडून समस्त बाणे, दोघे स्वावाचयात गेले. न्यायाधिपाने, दोघां घोरल्यांकडून लांच घेतली असल्याकारणाने, आई व मुलाविरुद्ध निवाडा दिला.

पिंगळ व त्याच्या आईने त्यांच्यावर झालेल्या अन्यायाविरुद्ध बरोच कोर्टात अपील केले. महानगर कोर्टात चकस मारल्यावर शेवटी घोरल्या न्यायाधिपाने आई व धाकट्या मुलांच्या बाबुने निवाडा दिला.

निवाडा त्यांच्या बाबुने झाला खरा, परंतु मध्यस्थी करणारे लोक, वकील

बगैरेना पुष्कळ पैसे काढे लागले. म्हणून पिंगळच्या बांटाचे पैसे आणि आईच्या बांटाचे पैसे सर्व खर्च होऊन गेले. जीतवत व बळमीवत घर पाहिल्या पासून सर्व बालवून बसले होते. जाला दुसरा धार्मिक तरला नाही म्हणून बारोबार फिरून भोक लागू लागले.

पिंगळने मात्र त्यांच्यावर आलेल्या या दुर्दैवी संकटाची तेवढी फिकीर केली नाही. स्थाने आईला घोर दिला. तो एक जाळे घेऊन नदीवर घासे घरायला निघून गेला. मासे घरच्याचा बंधा नवीन होणारी संस्थाकाळपर्यंत नवीन जाळे घेऊन बरेच मासे त्याने पकडले ते मासे त्याने

Fullscreen

127

14 / 68

भासळी नाबारात विकले आणि जे पैसे आले ते एका किराणा मालाच्या दुकानात देऊन घरी हुबे असलेले सामान खरेदी करून घेऊन गेला.

अशा सधेने पिंगळ दिवसभर कष्टकरून मासे धकडू लागला व ते विकून घरी लागणारे सर्व सामान दररोज खरेदी करून घेऊन येऊ लागला. मायलेकाचे दिवस पिंगळच्या मिळकतीवर सुखाने जाऊ लागले. ती बातमी लवकरच दोघां पोहोचवा भावांना कळली. ते दोघे पिंगळ नदीवर गेल्यानंतर रक्त शोकापास आईकडे आले व भुकेने जीव काढावीस शास्त्राचे त्यांनी सांगितले. ज्या मुलांनी तिला मारले होते व तिला कोटति ओढले

होते तरी त्या आईने मुलांची कीव घेऊन त्यांना पोटावर जेवायला वाढले.

औषध व लक्षोषोदर दोघांनी आईचे आभार मानले आणि पुर्वी त्यांनी जो दुष्टपणा केला होता त्या बद्दल परवाताप दर्शवून आईची माफी मागितली. आईचे मन निरवळले आणि भाकटा मुलगा नदीवर आई तेव्हा येऊन जेवून जायला आईने आपल्या घोरत्या दोघां मुलांना सांगितले अशा तऱ्हेने दोघे काही काम न करता फुकटाचे जेवून आऊ लागले. त्यांना मानंद आला आणि ते गच्छोगच्छी फुलारक्या मारीत फिरू लागले.

पिंगळला हे सर्व माहीत नव्हते तो मात्र दररोज सूर्योदय झाल्या बरोबर

उठे आणि जाळे घेऊन नदीवर जात असे. मिळकत न झाल्याचे सांगून पैसे नसल्यामुळे एके दिवशी कां कोणास टाऊक संघाकाळ पर्यंत जाळे टाकून बसून राहिल्यावर ही त्याच्या जाळ्यात एकही मासा अडकला नाही. काय आपले दुदैव अशा विचार करून सूर्यास्त होई पर्यंत तो जटपट करीत राहिला. परंतु त्याला काही मिळाले नाही तेव्हा जाळे लांछावर टाकून घरी परतला. दररोज संभ्रमकाळी तो ज्या दुकानातून सामान घेत असे त्या दुकानावरून वरून व तो काही खरेदी केल्या शिवाय घरी जाऊ लागला तेव्हा दुकानदाराने त्याला हाक मारली.

पिंगळ दुकानदाराकडे गेला व त्याला त्या दिवशी एकही मासा न मिळाल्याने

काही खरेदी करायच्या नाही, असे सांगिले. तेव्हा दुकानदार हसून म्हणाला- "कायरे, तुला दररोज लागणारे सामान नाही. काय आपले दुदैव अशा विचार करून सूर्यास्त होई पर्यंत तो जटपट करीत राहिला. परंतु त्याला काही मिळाले नाही तेव्हा जाळे लांछावर टाकून घरी परतला. दररोज संभ्रमकाळी तो ज्या दुकानातून सामान घेत असे त्या दुकानावरून वरून व तो काही खरेदी केल्या शिवाय घरी जाऊ लागला तेव्हा दुकानदाराने त्याला हाक मारली.

पिंगळने दुकानदाराचे आभार मानलेच त्याला दररोज सारखे लागणारे सामान घेऊन उल्लाहाने घरी निघाला-आणि रोजच्या पेसा थोडा मावीच घरी आला. त्यावेळी पिंगळचे दोघे घोरले भाऊ मजेल जेवत आईची गप्पा मारीत होते. एकाएकी

पिगळ बालेला पाहून दोघे पावरले आणि हात धुऊन घाना काशी घावून पत्तार होव्याच्या विचारात होते.

पिगळ दोघा भावाना प्रेमाने घेऊन म्हणाला- "तुम्ही दोघे माझ्याकडे जी भीतभाकर आहे ती ज्ञानदाने का झाले गेले होऊन गेले. किती झालं तरी आपण एकाच आईवडिलांच्या पोटी जन्मले ना!"

बाकटपा भावाने ते म्हटल्यावर दोघा मोठ्या भावांना कल्याणंद झाला. ते पिगळच्या ओदाराची वाखणी करून दुःख वाटल्याचे सोंग करीत म्हणाले- "तू इतका उदार व चांगला असशील ह्या गोष्टींनी आम्हांला कल्पनाही नव्हती.

नाहीतर आम्ही तुझ्या विरुद्ध खोटा खटला भरून मूर्खपणा केला नसता त्यामुळे आम्ही आपले वर सर्व झालवूनच बसलो होतो. तुझा आणि आईचा होतं तेही वाया गेले!"

पिगळ व त्याच्या भावांमध्ये जे वैमनस्य होतं ते नाहीसे झाल्याचे पाहून आईच्या मनाने समाधान झाले.

पिगळ नित्याप्रमाणे दुसऱ्या दिवशीही जाळे खांद्यावर टाकून नदीवर गेला. त्या दिवशीही खूप प्रयत्न करून ही आणि सूर्यास्त होई पर्यंत पाण्यात जाळे टाकून बसूनही जाळ्यात एकही मासा सापडला नाही. तो आपल्या भाग्याला दोष देत घरी जात असता दुकानदाराने त्याला बोलाविले आणि सर्व विचारून घेऊन त्या दिवशी

सुद्धा पिगळला दररोज सांगणारे सामान उधार घेऊन आणला लावले.

अशातचही लागोपाठ इहा दिवस पिगळ नवी बरून रिपाण्या हाताने परत येत राहिला आणि शेवटी कंटाळून दोन कोसा-वर चिलका सरोवर होते तेथे अकराव्या दिवशी जाळे घेऊन गेला.

चिलका सरोवरात जाळे टाकून किता-ब्यावर येऊन तो बसला मात्र त्याला पंदा-गातून आपला घोडा उडवीत एक घोडेस्वार येत असलेला दिसला तो येत असल्याची पूर्वसूचना आकाशात उडणाऱ्या बुडोबरून त्याला मिळाली. हा घोडेस्वार कोण बरे असावा या विचारात पिगळ असता तो घोडेस्वार घोडा उडवीत पिगळ होता त्या

जागी येऊन थांबला व "पिगळा! तू मला एक मदत करशील का?" म्हणत थोड्या-बरून उतरला.

परस्पराना कधी न भेटलेले व ओळख देख तसता सरळ जवळ येऊन नाव घेऊन हा कोण हाक मारतो आहे बुवा, असा विचार करीत पिगळ त्याच्याकडे पाहू लागला. तो त्या नवागंतुकाला पहात म्हणाला- "माझं नाव तुम्हांला कसे कळलं! तुम्हांला कोणती मदत पाहिजे?"

तो प्रश्न ऐकून तो अनोळखी माणूस हसून म्हणाला- "तुझं नाव काय कोणास ठाऊक? तू कोणत्या नेढी या चिलका सरोवरात माझे घरपत्ता येविल, हे सर्व आयच्या गुरुजींनी मला तु जन्माच्या

Fullscreen

127

18 / 68

आघोष सांगितले होते. ती मोष्ट चाळीस वर्षांपूर्वीची बर, मग मला मदत करतील का?"

"ती मजकरीय ते वांगळ का! तुमचं नाव काय हे नाही तुम्ही सांगितलं!" पिंगळने नम्रपणे विचारलं.

"माझे नाव मंडन तू मला मदत कर- पार ती तशी असाध्य व कठीण नाही! माझे दोन्ही हात पाठीकडे दोरीने बांधून मला उचलून नेऊन सरोवरात टाक आही वेळाने माझे डोकें नदीच्या पाण्यावर विसेल तेव्हा जाळे टाकून मला बाहेर काढ. पाय बर बाले तर तू ह्या घोडा घेऊन शहरात जाऊन कांचन मिश्र यांच्या व्यापाऱ्याला दिलास म्हणजे तो तुला शंभर मोहोरा देईल." ती नवसा माणूस म्हणाला.

पिंगळने मंडन म्हणाला तसे करण्याचे कवळ केले. मंडनने घोड्याच्या खोमिराला लोबत असलेली दोरी सोडून आणली व पिंगळला दिली.

पिंगळने मंडनचे दोन्ही हात पाठीमागे ओढून दोरीने बांधले आणि त्याला खांद्या- वर उचलून घेऊन सरोवराच्या किनाऱ्यावर उभा राहून त्याला सरोवरात टाकले.

एक दोन मिनिटे सरोवरात लाटा उसळल्या व घोड्या वेळाने त्या विरल्या- नंतर मंडनचे पाय पाण्यावर आलेले पिंगळला दिसले. विचारा मेलत तर!" असे वाटून पिंगळने मंडनचे सांगितल्या प्रमाणे त्याचा घोडा घेऊन शहरात गेला. तेथे त्याला शहरातला प्रसिद्ध व्यापारी कांचनमिश्र याचे दुकान हुडकून काढायला तसा कारसा वास झाला नाही. कांचन मिश्राने पिंगळला व त्याच्या वरोवरच्या घोड्याला पाहताच "दुराशेचा परिणाम दुःख!" असे गुण- गुणत म्हणत पेटीतून शंभर मोहोरा काढून घेऊन पिंगळला देत म्हणाला-"मुला, ही मोष्ट गुप्तच राहू दे! त्यात तुम हितच आहे!" (कमशाः)

वरडोधन

विकमदित्याने आपला हट्ट धोडला नाही.

ती झाडाजवळ गेला. प्रेत खाद्यावर कातुन घेतले आणि नेहमी प्रमाणे पौन होऊन स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-"राजा, तुला या मध्यरात्रीच्या वेळी इतके परिश्रम करायला जावणारा कोणी असो, तुम्ही परस्परांची बूक दर्श- विण्याच्या प्रयत्नात आत्मात की काय अशी शंका माझ्या मनात येत आहे. लोक स्वतःचे जीवितही नाही तर आपल्या आपलेष्टांचे जीवितही चांगल्या स्थितीत रहावे यासाठी झटतात. ही गोष्ट तुला माहीत नाही असे नाही. परंतु त्यासाठी करीत असलेल्या प्रयत्नात एकेकदा ते घरास्त्री होतात व कधी कधी अयशस्वीही होतात. त्याचे मूळ कारण माणूस आपल्या वरोवरच्या लोकाविषयी जे अंदाज लावतो

असल्याचे सुदर्शनला कळले. त्याच्यापैकी एकाका मित्राच्या. हेच सुदर्शन एका-मागून एक त्या मित्राच्या घरी बराच्या शोधाचे निघाला.

सकाळी प्रथम तो हरिपुरच्या चंद्रकांता जाऊन भेटला. चंद्रकांत हा सुदर्शनहूनही अधिक श्रीमंत होता. त्याने फार प्रेमाने सुदर्शनचे आदरातिथ्य केले. चंद्रकांतचा मुलगा पुण्यकांत हा फारच देखणा होता आणि बोलण्याबागण्यात खूपच वांगला दिसला. सुदर्शनला तो फारच आवडला.

ब्रौह्मण्याच्या तबर्भात सुदर्शनने चंद्रकांत-समोर आपल्या मुली विषयो बोलणे आदले. तिचे नाव चंपा होते ते ऐकून चंद्रकांत म्हणाला-“तू आपल्या मुलीचे नाव चंपा म्हणालास नाही का? माझ्या मुलाची फार लाढकी अशी एक घोडी आहे, तिचे नावही तेच आहे! ती घोडी पाहिली म्हणजे देवलोकातील उच्चभवाच उतरला असावा असा भास होतो!” असे म्हणत सुदर्शनला चंद्रकांत आपली अवस्थाका दाखवायला घेऊन गेला.

तेथेले घोडे पाहून चंद्रकांत थक्क झाला. त्याच्या सोडावाट एकही शब्द फुटला नाही. आपली सर्व इस्टेट विकली तरी या घोड्यांची बरोबरी होणार नाही.

हरिपुरहून सुदर्शन शिबपुरला गेला. तेथे त्याचा मित्र भद्र हा रहात होता. त्यानेही सुदर्शनचे अत्यंत प्रेमाने स्वागत केले.

त्या गावात भद्रला लोक फार मानील. गावात कोणतीही गोष्ट करायची झाली की गावठरी सर्वप्रथम भद्रकडे येऊन त्याचा मसला घेत.

सुदर्शन त्याला म्हणाला-“कायरे भद्र! तुला गावात एवढा मान व प्रतिष्ठा प्राप्त झाली असून तुला चंद्रकांत सारखे बंधव करे काय लाभले नाही?”

“मला कोणत्या गोष्टीची जमीन आहे, लाग ?” भद्र म्हणाला.

“तुम्ही सर्व इस्टेट मिळून चंद्रकांतच्या बोटघाटकी होईल की नाही असे वाटते !

त्याच्या पंधरा घोड्यांपैकी प्रत्येकाची किंमत एक लाख तुवणे मुद्दा असेल.” सुदर्शन म्हणाला.

भद्र एक क्षणभरच थांबून म्हणाला-“चंद्रकांतचे सर्व वैभव हे देवाच्या असे. आपले सर्व पैसे खर्च करून तो असलेच प्रदर्शन करीत फिरतो. मनात आल तर मी तसे पन्नास घोडे विकत घेऊ शकेन, परंतु फायदा काय? शाळा मुलगा दररोज घोडे उडवीत राहील!” व त्याच्या सारखाच वाढवी बनेल.

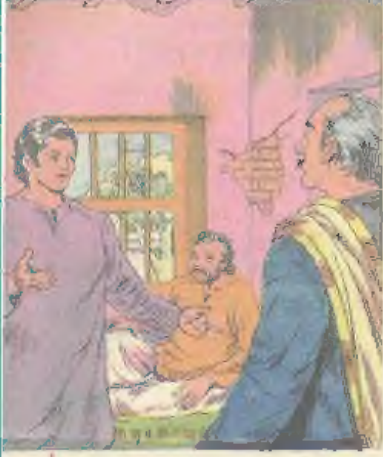
भद्र तेवढ्यावरच थांबला नाही. म्हणाला-“घरात सासदासी बरव्या असल्या की घरातली माणसं वाढवी होतात. दररोज पंचपक्वान्ने वाढवू लागल की प्रकृती

त्याच्या वर अनुरक्त असते. त्याचे एक जवाहरण म्हणून आणि त्यात लुसे हिर होईल असे समजून सुदर्शन नावाच्या एका श्रीमंताची गोष्ट सांगतो.” लक्ष देऊन ऐक असे सांगून वेदाळ गोष्ट सांगू लागला.

सुदर्शन हा पुष्कळच श्रीमंत होता. त्याची एकूळती एक मुलगी वपुषे सुंदर होती. तिचे लग्न करून घ्यावे व जांघयाला आपली सर्व इस्टेट देऊन टाकावी असे सुदर्शनच्या मनात होते.

सुदर्शनचे चार बालमित्र होते. ते चौघे निरनिराळ्या चार गावांत राहात. त्या-

कायमची विभडेते चार मजली वाडा बांधण्याचा प्रयत्न केला तर मी कोसळून जाण्याची नित्य भीती असते. एकूण चंद्रकांत पैसां जास्त घन असले तरी सामान्यसारखे राहण्यातच शहाणपण आहे." हे मुला सयजत नाही का ?

भद्रचा मुलगा द्रष्टु बुद्धा वडिलांच्या म्हणण्याप्रमाणेच बोलत होता

सुदर्शनने आपल्या मुली विषयी भद्रच्या समोर एक चकराव शब्दही काढला नाही. तो तेथे दोन दिवस राहिला आणि नंतर वरुणपूरला गेला.

तेथे त्याचा मित्र तावानंद अगदी सामान्य रीतीने रजात असे. तो सुदर्शनला अत्यंत

प्रभावित झटला आणि त्याच्या घरच्या लोकांचा चौकशी केली.

तावानंदाच्या मुलाचे नाव सत्यानंद होते तो म्हणाला—“मी सुद्धा पुढ्याकांतासारखे एरीत रहावे असे भाड्या वावांना वाटते. ती इच्छा पूर्ण व्हावी म्हणून मी काही प्रयत्न करत पाहिल परंतु त्या प्रयत्नात वेताचेच मला झाले. पुढ्याचे बऱ्याच गहाऱ्याचे म्हणजे पुष्कळ पैसे पाहिजेत. तसे पैसे मिळवायचे म्हणजे कोणतेही अरेबाई काम करण्यात लाज वाटत कामात येणे. वरुणपूर हे गांव आमच्या चांगले गाव होते असेल का कारणाने मी आणखी एखाद्या नवीन गावी जाण्याच्या विचारात आहे परंतु बाबाची तब्येत बरी नसते. म्हणून मला येथेच रहावे लागते आहे !”

सुदर्शनने तेथे देखील आपल्या मुली विषयी बोलणे काढले नाही. दोन दिवस तावानंदकडे राहून तेथून तो वरुणपूर नगरी जाऊन आपला मित्र सोमराज याला भेटला.

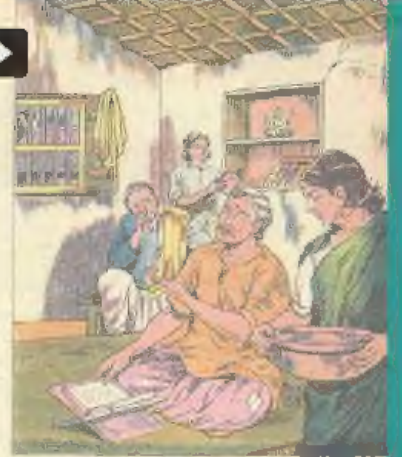
सोमराज त्यातूनही जास्त गरीबीत दिवस काढत होता. सुदर्शनला त्याच्या घरी राहून रास्त वाटत नव्हते. परंतु सोमराजत बर्तन प्रमाणे सुदर्शनने आदरा-तिथ्य केले. दोन दिवस आपल्या मित्राला कोणत्याही गोष्टीची उपाव भास दिली नाही.

सोमराजने त्याचा येवगा सोमराज दोघांची राहणी व वागणे सारखे होते. माणसाने सुखाने रहावयाचे वसले तर समी-धानधृती राखली पाहिजे, असे दोघांचही मत होते. जवळ असेल त्याच्यावर समाधान मानून फुरसतीच्या वेळी या विश्वाची रीतरीत समजून घेण्यासाठी वेदांत यांचे अध्ययन करून वेळोवेळी अनुप्रयोग दोघे करीत. त्यांना वेळोवेळी भेटावे हे दोघे गेहूमी जाळ्याने रहात.

मात्र सोमराजची बायको मात्र तिला वागणे नाहीत म्हणून, मोठा बाडा नाही म्हणून व वास्तव्य नाहीत म्हणून मनेदा दुःखी कधी असे

सोमराज सुदर्शनच्या समोरच बायकोला म्हणाला—“माणसाच्या लोभाला काही बत नाही का ? हे तसे प्राप्त क्षात्यावर देशाची राणी व्हावे असे वाटू लागते. मुला कोण-ताही परिस्थितीत माणसाला असमाधान वाटते व अनुत्पत्तीचा अनुभव होतो म्हणून लोभाला मोडले तर कोणत्याही प्रकारचे दुःख माणसाला घटून करावे लागते नाही.”

सुदर्शन आपल्या गावी परतला. बायकोजवळ चारही स्वर्गा विषयी बोलला. नंतर तिला विचारले—“तावानंदाचा मुलगा सत्यानंदला जोवई करून घेतले तर आपली भूलागी सुखी होईल असे मला वाटते.”

बायकोने त्या गोष्टीस होकार दिला.

काही दिवसांनी सत्यानंद आणि सुदर्शनची मुलगी चंपा यांचा विवाह वाढामाटाने पार पडला.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला—“राजा, माझ्या भते सुदर्शनने आपल्या वालमित्रा विषयी व त्याच्या मुला विषयी जे मत करून घेतले ते चुकीचे होते. पुष्प-कांत किती वाढामाटाने रहात होता. वडाच्या मनात ज्येष्ठ श्रोम आणि द्वेष नव्हता. सोमराज वेदांत यांचे अध्ययन करून जगाचा खरा अर्थ समजण्याच्या महत्वाकांक्षेत होता. त्या सगळ्या सोडून सुदर्शनने आपली मुलगी सत्यानंदाचा छावी

ही बूक नाही का? परंतु सत्यानंद हा कधी खूप होता ते सोबा या घांटाच समायान कारक उत्तर माहीत असून मू दिले नाहीस तर, तुला परिणाम माहीतच आहे. तुम्हा बोक्याची शंभर शकळे होऊन तुम्हाच पायांवर कोळ लागतील

विक्रमादित्य म्हणाला-“सुदर्शनने अे ठरविले ते होयच होते त्यात त्याची गुल-मरछी चुक नाही. पुष्पकांतला सुदर्शनची इन्स्टंट डोळ्यांत भरण्याआयक वाटली नाही ही खूपच योग्य होवा त्याला दूसरे चंवा त्याच्या कडच्या मोठ्यातली एक शाकी असती साणूस म्हुणून तिचा आदर झाला मसता आतां हद्दचो गोष्ट त्याच्यात सत्य नावाची वस्तुच नाही त्याच्या जवळ ते नाही ते सर्व अनावश्यक असे तो मानतो त्याच्या जवळ ते नाही हे मानावलाच तो तयार नाही आतां राहिला भीमराज याच्या घरात महत्वाकांक्षी, विकारीचा

नाट किंवा वातव निवड अशी नाट्य तो आत्मीय ऐवी होता. अशा कड्यात जावई करून घेतले तर नाट्य कष्ट सहन कराने छत्तीस ते जाण! सत्यानंदात स्पर्धा होती त्याला प्रयत्न करून कड्यात मोठे व्हावं अशी भावना होती. परंतु आयुष्यात फक्त पै कष्ट करण्याची टोमीबुनी न बडिलाची प्रकृती सुचारे नवल राहून त्याची सेवा पितृसत्तेही त्याच्यात व्यक्ती सासऱ्याकडून चडकांतच्या इस्टेरीतून शकले व अग्न्याने राहिल, म्हणून मग्यातून चोच निवच केले व योग्य होत।

असाच हेच मग्यात मीर ना ह्मण वेताळ प्रतासह नाहीसा झाला असाच आठवला बाळन पुन्हा लोंबकळू लागला (कविता)

नाट्य कष्ट, जव्हेंच्यांमध्य देवगुप्त हा नाट्य कष्टात श्रीमंत जव्हेंरी होता तो व त्याला लागपट्ट्याचा राजा विजयश्रीलच्या नाट्य एकत्रच मुकुलत शिकत असे म्हणून विजयश्रील राजा झाल्यावरही देवगुप्त त्याला नेहमी भेट व आपल मित्रत्वाचे नाते त्याने कायम ठेवले होते

देवगुप्ताचा व्यापार परदेशांशी जहाजां वून जात असे त्याला न्हमी व्यापारा निमित्त देशांतराला जावे लागे एकदा ना जहाजातून जायचे ठरवून राजाला आवाक तोका

नाहीस? आतां तू विधांती व्यावसाय तुजं क्य झालं आहे!”

“सहाराब व्यापारानिमित्त हा भांडा प्रवास सोंबटचाच आहे मी बरोबर मुलाख मुढा घेऊन जातो आहे त्याला या व्यापाराची आवड पुष्कळ आहे. परंतु आवश्यक असल्या अनुभव माण मुळीच नाही ह्या प्रवासात त्याला भांड्या बरोबर गल्यामुळ बघाच कायदा होईल अस मला वाटत आहे. त्यानंतर मी व्यापारातून आपल अंग पूर्णपणे काढून घ्यायच ठरविल आहे!”

देवगुप्त म्हणाला

तो रावाचा निगोप घेऊन मुलाख बरोबर घेऊन गळवतात बघून बरदेवो हला अनेक बंटांवर जाऊन त्याला फायदा होण्यासारख्या वाटल्या त्या वस्तू विमल घेतल्या व ज्या नको होत्या आणि ज्याची किंमत चांगली मिळत होती त्या वस्तू

बी मा स व्हण

संगितव्याशिवायच त्यांचा साक्षात्कार होईल.^{१०}

काही दिवसानी समरपुगव आपली
बरोबरी करू शकणारा काणी प्रतिसपर्धो
आहे का हे पाहण्यासाठी देशादेशी हिंदू
लागला

काही दिवसांनी तो वस्त्रक राज्यात
आला एका शेंगराळ प्रदेशातून ज्ञात
असतां त्याला निकुंभ नावाचा एक राक्षस
भटला

विशाल देह असलला हा राक्षस
हार्मराध्वर एका गुहेत रहात असे. त्याला
भक्त लागली भूषणजे तो जवळपासच्या

गावात शिखर माणसांना नमूड्याने द
कधी कधी जंगली जनावरांचा घनपती
काही अखिल नांवाचा जमन उडव
दावा होता. त्याने त्या जंगलात गरी
कण्यासाठी शतक बेटा असा ता शिखर मा
पाळविले. परंतु कितीही माणस घेतव
त्याच्यावर जातून झाले तर यागात न
भिता तो एकदा असा मोठा हुंकार वाहून को
सैनिकांची थाळणच उडून काही आणत
तत्वाप सपोकन पळून घात

त्या राक्षसाला पाहून समर्थगवदान
एकदम एक तऱ्हेचा नवीन उपाय मान्य
झाला. त्याने दंड ठोकून एक साक्षा
आरोखी दिली राक्षस मोठ्याच का होईना
पण दबकला आणि समर्थगवदान हा पातळ
त्यानही एक मोठ्याने हुकार दिला. एक
सोमनाथ आगूळ जापल्याला आहूत न करान
असल्याचे पाहून त्याला थोडं आश्चर्यच
वाटले त्याच बरोबर थोडी मीमांसा व टक्क

समस्तपुत्रव पोडघा हस्तहस्त
मालुन राक्षसाच्या अंगवार घाबला ते
एक जगाला त्याचा पाहिलेला व ता
दगड रक्षक जे व राक्षस जोडला
तां दालासमाहा राक्षस जे वा जे
सकला व राक्षस जे समस्तपुत्र
त्याच्या व हाथ राक्षस अथवा
जे राक्षस हाहा विल

ना ३ सा लालावाच भूम ज्ञानावर
 लालावाच प्रवेच, नाही परतु पळता-
 ना वरता तो उठून परत फिरला
 माथ नाच पावत त्याला लाथा बुडक्यांनी
 त्या उठून काढा

दरमियन काही वेळ दोन बॅन्की
परतून तूही झुज शाली व शेवटी
मरणागथा व हाती राक्षसाने जमिनीला
परत आणला व तो पुन्हा जागवा होऊला
नाही तरी राक्षसाचा मार खाऊन
मरणागथाला सुद्धा बरेच काळ होतो तो
काही वेळ धरी माल्या सारखा जमिनीवर
मरणागथ ठाव होता

न ज्ञेयं हेर दुखन है दृढयुद्ध पहात
ज्ञान न आवत पछत राजा अलिख

राक्षसाकडे गेले आणि या अपूर्व हृदयह्रासे
वर्णन त्यांनी राजासमोर केले. राक्षसांनी
गिटा कायमची ठळक्याबद्दल मस्तिष्का
मनातल्या मनात फार मानद घाला परंतु
लगेच दुसऱ्या क्षणाचा क्षोभासा घाबरल्या-
सारखा होऊन प्रधातला म्हणाला- 'निकुम
राक्षसाचा वध करणारा जखमा बऱ्या होऊन
उठण्यात त्याचा काटा आपण काढलेला
बरा चला तर निघा लवकर!'

निकुम रत्नसाला ठार कल्प देशावर
एवढे उपकार करणाऱ्याचा वध करण्याचा
विचार महाराजांच्या मनात का बरे बाला,
प्रधानाला कळते

राजा, भंत्री व काही सैनिक खा
डोगराळ प्रदेशात पोचले तोंपर्यंत लोक

समरपुगवाच्या चारी बाजूला जमा होऊन किती थडा व भक्तीने त्याच्या सेवा श्रुतुंला लागल होते.

हे पाहून राजाने बापली तलवार म्यानत ठेवली व समरपुगवाला तमस्कार करून म्हणाला- 'निजुस राक्षसा साक्याला ठार करण रे तुम्ही, स्वाध्याहून सयवार अंमाल अशे आम्हांला वाटले होते; शिवाय आम्हांला असे वाटत होते की एक पीडा जाऊन पुसरी त्याहून मोठी होण्यावर यऊन बसले की काय! तुम्ही शुद्धीवर येण्याच्या यात तुमचा काटा काढून टाकण्याच्या हेतुन आम्ही आलो होतो त्याबद्दल आम्हांला लाज वाटले आहे

'प्रजेला सुखी ठेवण्याची इच्छा असल्या कोणत्याही राजाच्या प्रज्ञेत तोच विचार येणार त्यात चूक काहीच नाही महाराज!' समरपुगव म्हणाला

हे उत्तर ऐकून राजा म्हणाला- "तुमच्यात देवाचा अश तरी असल्या पाहिजे, नाही तर अतीत यक्ती कुम्ही श्राव केव्हा

यांच्या पाठविल्या होत्या. हे तुम्हीने व हुंवार ऐकूनच त्याची माळण उचलली होती"

'माझ्यात देवी किधा देवता अशा शक्ती मुळीच नाही शारीरक शक्ती बरोबर व्हात शक्तीमुद्धा जेव्हा त्या यऊन असे आमचे गुरुवर्य मरण द्या त्यांच्या खरा अशे मला आताच कळला म्हाणजे मनाबले, आत्मविश्वास आणि विद्वत्! म्हणून मला राक्षसाला पाहून घरा राक्षसाची मल्लपूढ करायला आला चढला, भीतीतून वाटलीच नाही समरपुगव म्हणाला

इतक्या पराक्रमी वीर पाखार इतकी नम्रता असल्याचे पाहून राजाला आश्चर्य झाला

राजाने अत्यंत आदरगुर्वक त्याला राजधानीत बोलावून नले व त्याचा यथार्थित्त सत्कार करून काही काळ ल'ट'वाव'र त्याला स्वदेशी कायद्या निर्दोषपण चि'र

कर्मपरिपात्र

गौतम बुद्धाच्या आश्रम अनाथपिण्डक

नाथांचा एक धर्मशूट होता त्याच्या मतान्त गौतम बुद्धावर चार भक्ती होत्या त्यात जेतवनान्त दीपसक्ती अर्धे करून दि'यत आगम दाखल'त' निर्योयपण दि'वसागत तीतदा बुद्ध भगवानाच्या अशनाला ज्ञान असे. कधीकधी स्वतः बुद्ध भगवान आपल्या 'वा'पामह' त्याच्या घरा नि'तगाटी धन असत

या अनाथोपडवाचा मान गजली दाडा हात पाचवा चारी व जुडा सप्त वोट दाने त्यानच्या अगदी मध्यागा कोट वि'यकय'त एक सुत्र वेवता म्हणजे जुगीण रहान असे तिच्या बरोबर तिची मूल्यादहा होती या दैवत्या बुद्धाचा भयवर पितृवारा होता म्हणून बुद्ध भगवान अनाथ पिण्डकाच्या घरा यत हे निला मठीच अ'वचन' नमे ती मानव

स्त्रीरूप घेऊन अनाथपिण्डकाच्या लजिन दाराकडे गेली व म्हणाली

"मा घरात बुद्धाळा कां येऊ देता? अना व्यक्तीने संवरदा बोलावून घरात यण घराळा अपशकुनासारखे आहे!" परंतु अजिनदाराने तिलाच खूप शिवाय देऊन हाकलून लावत ततरी अनाथपिण्डकाच्या मूलाला जाऊन भेटली व त्याला तिने तेंच जाऊन सांगितले त्याच्या कडूनही शिवाय साऊन ती भुद्र देवता परतली व त्यानंतर ती गप्प झाली

अनाथपिण्डकाच्या खर्च दिवसेंदिवस वाढतच गेला आणि प्राप्ती कमी होत गेली व्यापारात त्याचे लक्ष कमी होत गेले या शिवाय व्यापारात त्याला इतरच फार नुकसान सांसाव लागले बरोबरच्या व्यापाऱ्यांनी त्याच्याकडून अठरा कोटी रुपये कर्ज म्हणून घेतले आणि ते त्यांनी

होई. ही रात असाधारणच नव्हती. कडे ते परत मागिलेही नाही. स्थानंतर आणखी बठरा कोटीचे घन त्यास हुडचा-मधून भरून ते बचिरबती नवीच्या काठी घुसून ठेवले होते. नदीच्या पूर येऊन पुराने काठावरील अमीन कापून निघाली व तिच्या बरोबरी अनाथपिढेकाने पुरू न ठेवलेले हडे काढून समुद्राला मेल.

या सर्वांचा परिणाम म्हणजे अनाथ पिढेक स्वतःच अनाथ व गरीब होण्यात आला. तरी त्याच्याकडे शिक्षकरी बंद आणि त्यांना तो शिक्षा घालीत राहिला. करून एवढाच की आता पक्काला-एवढाच तो फक्त घेऊन वाटीत असे.

एकदा स्वतः बुढाने जेवत असताना विचारले "अजून दानधर्म कायच आहे ?"

अनाथपिढेकाने घेतून द्यावी म्हणजे प्रभा मी प्रचलित करून घेई. परंतु यकृत पकत !

बुढे अमीन व अनाथपिढेकाने जेवत असताना बुढे काढलेले म्हणाले "वावा ये हुडका होऊ नकोस. निमळ हृदयाने विलसून अन्नदान मग ते तुमला पत्र असले तरी ते 'तुला' घेई. यसे अन्नदान होय !"

अनाथपिढेक गरीब झाला म्हणजे अनाथपिढेक गरीब स्वतःच होऊन जेवत असताना बुढे म्हणाली "कामगार नाही, तुला

युद्ध लोकांला देऊन काढले आहे ? तुला आपले व्यापारबंद कर म्हणजे आले ! मल्ल घेतून पुढील परत मिळव ! मी तुझ्या वाड्यामधील विकासाचे चवक्या करून तुला देऊन मला देऊन देऊन आहे. तुला हिताचे म्हणून सांगितले आहे."

अनाथपिढेक तिला म्हणाला "तू नन्हेला माझ्या घराबाहेर चालती हो ! कापून माझ्या घरात पाऊलही टाकू नकोस."

जाईत नाहीतर बसून राहीन असं वाटले की तुला ? या अनाथपिढेकाने घरात मला कुठे मिळणार नाही असं वाटले की तुला ?" असा म्हणून ती क्षत्र देवता आपल्या मुलाद्वारातून जन्म घेऊन काढी घेऊन

सोडून निघून गेली. परंतु किती खोष केला तरी तिच्या तितक्या चांगले घर मिळाले नाही इतक्या खोषले घर सोडून निघाल्या बद्दल तिला परवाताप वाटू लागला परंतु सोडून गेलेल्या घरात पुन्हा कोणत्या तोंडाने पाऊल टाकायचे ! म्हणून ती कामगार्यांचा सल्ला घ्यायला गेली.

'ते घर सोडून तुलाच ही तुझीच चूक ! आता पुन्हा तिकडे जायचं असेल तर एक काम कर ! काही व्यापाऱ्यांनी अनाथ पिढेक कडून अठरा कोटीच काढून घेतले आहे. तू त्याच्या कारकुनाच्या रुपात जाऊन त्या व्यापाऱ्यांकडून ते अठरा कोटी वसूल करून आण. नंतर त्याचे समुद्राला दाहून गेलेले हडे हुडकून परत आण देऊ

त्या ह्मणाला अठरा कोटी घन आहे. एका जागी अठरा कोटीची भिळकत अनाथ पिढ्याची दडलेली आहे. ती आणून त्याच्याकडे पोचली कर. नंतर त्याच्या जवळ क्षमा माग." सामदेवतांनी तिला सल्ला दिला.

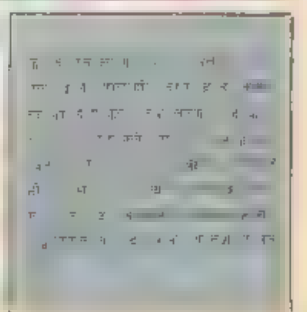
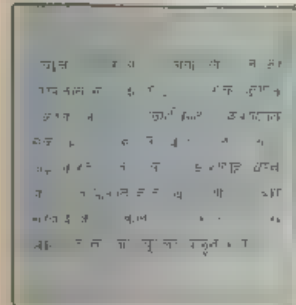
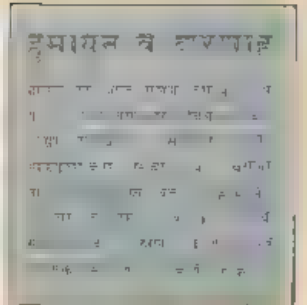
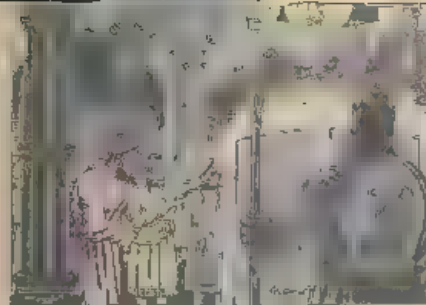
भुव देवान त्याचा सारांश ऐकून राज अठरा कोटीचे घसूल करून घेणाना समजान वाहून गेल्या अठरा कोटीचे घन असलेले हें हें हुडकून काढले आणि अठरा कोटीचे दडलेले घनही आणून अनाथ पिढ्याला देत म्हणाली—'बाना रे, माझ होक ठिकाणावर आठ मला क्षमा कर आणि आपल्या घरात रहायला परवानगी दे!

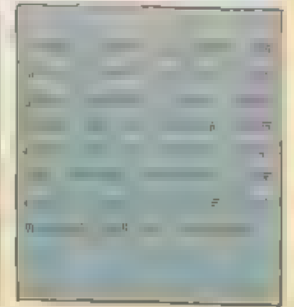
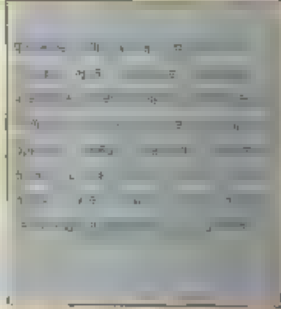
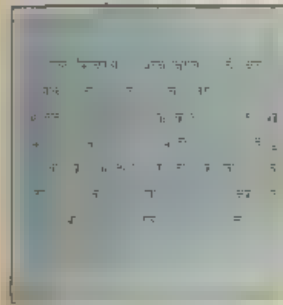
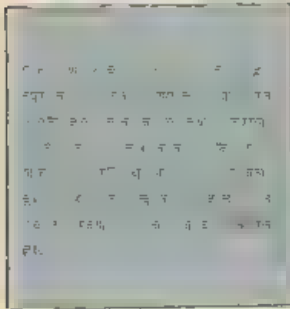
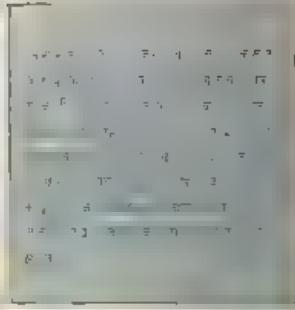
'ही क्षमा तु बुद्ध भगवानाकडे जाऊन माग!' अनाथपिढ्या म्हणाली ती त्याच्या घरावर जेतवनात गेली आणि बुद्धासबळ तिर कळत्या हुत्याबळ क्षमा मागितली.

सर्व ऐकून घेऊन बुद्ध भगवान तिला म्हणाले—'दुष्कर्म करणारा त्याचे दुष्कर्म

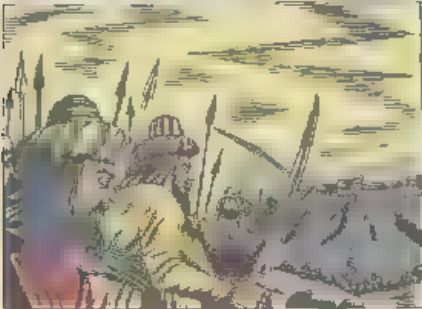
परिपक्व होईपर्यंत तो करतो. अजून ते सत्कर्मच आहे असे मानतो परंतु त्याची फळ मोहायची वेळ आली की त्याच्या सत्त्याचा साक्षात्कार घडतो. त्याचा प्रमाण सत्कर्म करणारी व्यक्ती मुळां सत्त्यांच फळ फळास यईपर्यंत आपण दुष्कर्मच करतो आहो! असे मानते तिला सुद्ध फळ चाखायची वेळ आली म्हणजे सत्त्याचा साक्षात्कार घडतो. यापैकी परिपक्व उदाहरण म्हणजे भुव देवाना कोणता कर्म आणि दुसऱ्या मागील उदाहरण म्हणजे अनाथपिढ्याचे कर्म हा मुद्दा आपण चुकले तर नाही, म्हणून सानसिक दुःख सहन करीत होता, परंतु कर्मफलाचा परिपाक झाल्यावरच दोघांना सत्कर्म कोणते व दुष्कर्म कोणते हे कळले!

हे ऐकल्यावर भुव देवतेची बुद्धी पालटली बुद्धासमोर तिने द्वैतबुद्धीचा परित्याग करून आपल्या मुलावाळासह अनाथ पिढ्याच्या बाब्याभोवतीच्या चढत्या प्राकारात जाऊन पुन्हा राहू लागली.

५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००

५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००

५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००
५०० = १०००००

अधू डोळेवाले

एक गाती तिथं भाऊ निंदगळाचा घात
शजारी शजारी रहात असत तिधाचही
डोळे अधू होते स्नेहलीही दस्तू अशोभाका-
जवळ नेऊन माहिल्याशिवाय त्यांना जी
काय वस्तू आहे कळत नसे
तिथे भाऊ एके दिवशी मोठ्या भावाच्या
घरी जपून गप्पा मारीत बसले होते
मध्येच सर्वात मोठा भाऊ म्हणाला हे
माहीत आहे का दुस्माला, गेले काही दिवस
मला मरून जांगलं किंवा जांगलं आहे वरं
का! दुकान हास दिसला तर तर आहे की
मादी हे सुडां मी ओळखू शकते?"

पुढे वृथा, सुद्धा या बड्या! एका
लाठवल्यापूर्वीच माही का तू एका पाषा-
न्याच्या कावडीवर आदळला होतास?"
मधला भाऊ म्हणाला

"दिवसाची भाष्ट राहू दे रे! थोडा
काळोख पडला की किती छान व स्पष्ट

दिवस वाटतं काही जाणंता रात्रीच दिशेने
म्हणे!" थोरला म्हणाला
"या सर्व गप्पा कशा? खाऊन
माहिल्याशिवाय पराधीनीच कळत नाही
कोणाला किती दिवस हे प्रत्यक्ष परीक्षा
करूनच पाहूया! अपभारत कळल
सर्वात धाकटा म्हणाला
"परीक्षा कशी रे? मधल्या भावाने
विचारलं

"एका उर! आपल्या गल्लीच्या
समोरच्या घर्मशळच्या दारावर त्या
घर्मशळने विस्वरत एक गाती उरचा
अर्वावणार आहेत, त्या पाटीवर काय
लिहिल आहे, ते वाचून दाखविणे हीच
परीक्षा, जो कोणी जास्तच जास्त जवळ
जाऊन वाचिल त्याला सर्वात कमी दिसत
अस समजावयास हरकत नाही इतर दोघांना
पैज हाशणारान पोटभर पचपचकावां

49

राज, अध्यापन्याना सोयीच होईल असे

गणपतशाय राग अनादिर अल्ल्यात
ओरबले "मुक्ती, तुला बुद्धीगम कर
पाव्या शाळाभास्तराला कोलवून तुला
पुन्हा भद्रबुद्धी करून देका, भूतगुन
साग का ११

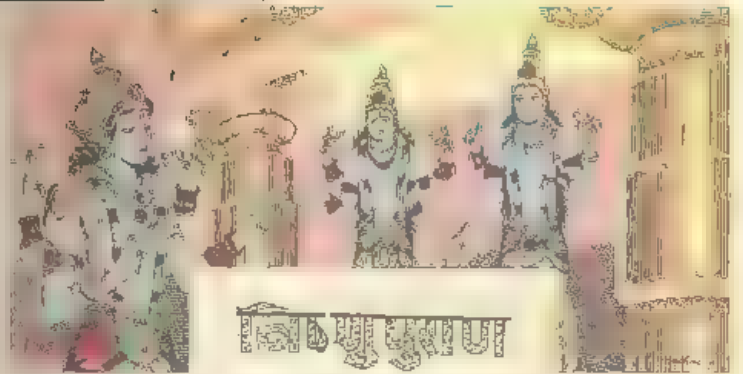
मदबुद्धी न्यायविद्यालया मृगाला
हंकरन का ही! हे काय म्हणत
जाहेत ते! ज्ञान मलय ज्या मृगव्यानी
जिकवून खपार केले ते माझ्या
होव्यातून बुद्धी कशी काढून टाकणार
हो? हे असल जाहीलरी बोलत
राहतात!

त्याधात्रा स्वयं श्रुत्यान्ता- राशपत-
राव तुमचा हा नांकर तुमची सर्व काम
करायलाच नये! तेव तुम्हाला शेळोवेली
सल्ला द्यायला मुद्दाला उचवागो पडल त्याला
कामावरून तुम्हाला काढता देणार नाही !
तसे करायचेच झाले तर त्याला कोठ
तरी कामावर लावून द्या ।

तं ऐक्यं गणपतराम हृत्तवृद्ध ह्रींकार
किं कर्त्तव्यमिदं ज्ञात्वा सारथे न्याया-

विभाच्या शाहाकह	५	५	५
-यामाघोश मित्रत कळन			११
राव इतक भनाक	२५	२	२५
हंशारी नम्रपण असले			२

कह यात्रा पाठविद्या सीच।
तल एक प्रमिष्ठत गृहस्थ
फक्त भयंकर रोग ये-
मुमन्यात अंगल काह
मुहाला इतना ओ वास
मुम्हाला मुक्त करधामाडी
व शी तें फक्त तत्त्व

[illegible]

३.३.३३ अयमिज्यायां मृगाला— 'मृगी-
मृगीनां शप अमोघ त्रसतां मायायासीं
मित्रमवान् मृगान् सात जन्मान्तरं कुमचा
उद्धारं होदक. नाहीतरं शकुलान् वान्मृग
हीनं जन्मानं मायाया हृत्तुं तुम्हाला मुक्ती
मिळेल तुम्ही तुम्हाला काय पाहिजे ते
सांगा

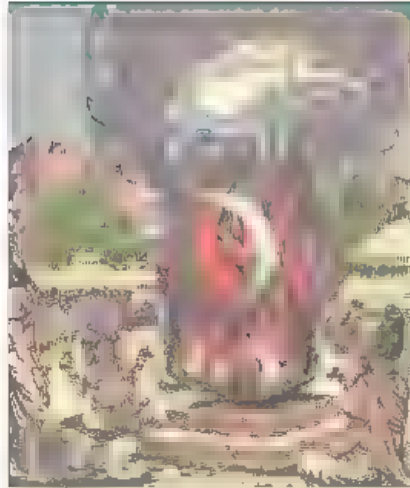
जयविजयानो वरत विष्णूच्या सेवेला
 पदकर हजर व्हायला यावे म्हणून तीन
 जन्मनिष्ठ तदार व्हावा असं इच्छिलं

तेज्ज्ञां सनकसनदादी मुनी अयविजय
दाघं शृङ्गाण असल्याचे ओलखून विष्णूला
म्हणाऱं—'तुळा रामद्वेष हे कारकांचे धाट-
तात तुझ्यापाशी झकडून ठेवणारे जास्त
लवकर तुझ्यापाशी येतात, हे आम्हांला

अतएव कल्ले ! तुझा द्वारपालकांवर राग
 दर्शवून घाग्ही जी पाई केली त्याबद्दल
 लाज वाटते घाग्हाला क्षमा करा." असे
 सांगून लक्ष्मणादाबाबांचे अनेक प्रकारे स्तोत्र
 गात निघत गेले

जयविजय हे कवय प्रजापतीची पत्नी
दिली हिष्णा प्रोटी हिरण्यकश्यप आणि
हिरण्याक्ष या नावे जन्मले. दिलीची मुल
म्हणून देव्य ऋणजे राक्षस होऊन जन्माला
आल

रोधे भाऊ फार धूर व पराक्रमी निघाले
 दोघांनी ब्रह्मदेवाकडे स्मरण करून तपश्चर्या-
 केली आणि मोठ्यावेळी वार प्राप्त केले
 आणि विष्णूने बैरी म्हणून शस्त्र द्यावे
 हिरण्यकश्यपू राजासाचा राजा झाला

त्याने विष्णूवर विजय मिळविण्याची प्रतिज्ञा केली

हिरण्याक्षने विष्णूला चीड याची सासाटी घोर झुल्ये करून भूमीला मणंगळत नेऊन रसातल समुद्रात डकलत भूमी रसातलाच्या बुडापर्यंत जाऊन बुडली भूदेवीने विष्णूचे स्मरण करून तिचा जडार करायला त्याची रुक्मा भाकली.

विष्णूला भूदेवीची स्तूति आनी व त्याच दशावतारापैकी तिसरा अवतार ब्रह्मावतार घारण केला

ब्रह्मदेव यज्ञ करीत असता यज्ञकुंडातून शुभ कांती असलेली एक ठिणगी उडाली त्या ठिणगीला सोठी होत होत गंध्याकर

एका रानडुक्याचे रूप आले. त्या डुक्याला विष्णूचा अवतार मानून ब्रह्मादी देव घड बराहू, भत बराहू आणि बराहू या नावे त्याची स्तुती करू लागले

तो यज्ञ बराहू वाडत वाडत द्रष्टा हो एवढा वाडला त्याचे चारही पाय खळकट होते त्याची फासडी पोलादी कबळा सारखी टणक आणि त्याला वज्रासारखे लाव व नळकट मुठ होते त्याच शीळ नाल अस्ता सारखे होते मानेपासून खंपटापर्यंत रथ बीचगारे सोनेरी रथाचे केस होते असा तो बराहू डुक्याच्या बरोबर सर्व दिग्ध हादरले भलवरह्याच्या नाकावर लडगा सारखे शिग तळपत होते.

बराह्मावतार विचुतवेगान रसातलकड पळव गेला त्या वेणामुळे सर्व दिग्ध दिग्ध कल्या प्रलयकाळांतला बाणू डुकू जल

रसातल समुद्रात बुडो मारून जल काढी वहाला बुडून गेलली पृथ्वी आकाश विगावर चबळून घेतली

त्याच वेळी हिरण्याक्षान वरुणावर आश्रय करून त्याला युद्धाला आवाहन केले.

वरुण त्याला म्हणाला- 'अरे वेड्या तुला बुद्ध करावयाचेच असेल तर मला तळाला जाऊन भूमीचा जडार कर जावाय' मेळण्या यज्ञवग्हाची कर !' हिरण्याक्ष जगच फिरका आणि त्रेधाते पाडून

बराह्मावताराला त्याने ठककर दिली विगाट रूपात असलेल्या विष्णूची हिरण्याक्ष मोठ्या शौर्याने लढला. आपली लढा विष्णूच्या गद्देवर ओरान हाणून तो पाहली व मोठा पराक्रम केल्या सारखा पडान उभा राहिला विष्णूने त्याच्या शौर्याची स्तुती केली आणि पुन्हा यदा घोरण केली. दोघांचे घोर सगमुठ झाले. शक्ती वगडावताराने आपले शिग हिरण्याक्षाला पोटात खुपसून त्याला डार केले.

बराह्मावतार घारण केलेल्या विष्णूचे भूदेवीने बरुण केले बराह्मूनीने भूदेवीला रचलून घेऊन मांडीवर घेतले ब्रह्मावतारी दशांती भूमाभूमी करून जगवती वदधुलः जगज प्रकारे स्तुती केली

डुकून व सप सान आनी वा आकट्या मांडी वर करणाच्या विष्णूवर बुद्ध राखण्याच टाकून प्रयत्न ब्रह्मावताराने वर घालून कळव घेण्यासाठी निघून गेला त्या वेळी त्याची राणी लीलावती ही गरोवर हागी

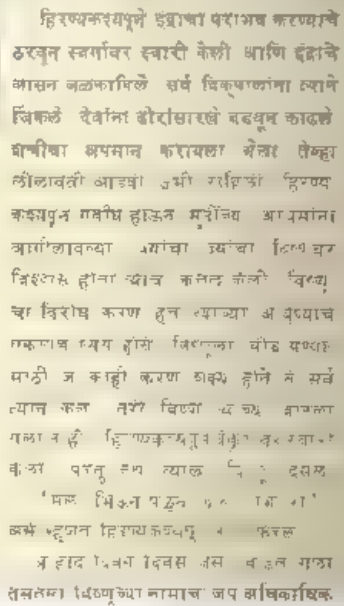
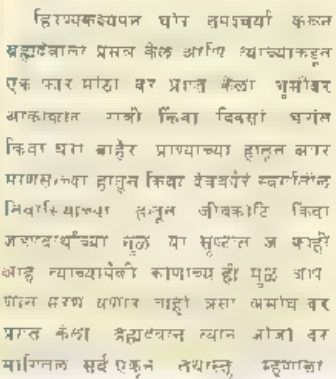
तिच्या गर्भातून शिषूचा रथ करणा मांडी इड माया करून तिच्याकडे जात असता आकाशामागे नारद त्याला बघत भयला आणि म्हणाला- 'इडा' तू हे काय काम करायचे बोल्यात घेतलं आहेस ? तू हा प्रयत्न सोड सर्वथा आणि सर्व परि-

चाडोवा

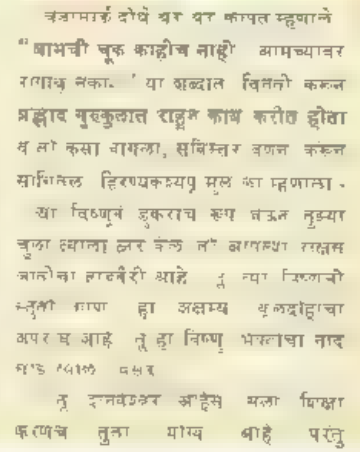

स्वितो हिरण्यकश्यप सूड भावनेने विष्णू विषयी विशार करीत असल्या कारणात लीलावतीच्या पोटात जो बालक आहे, त्याच्या मनास विष्णुभक्ती निर्माण झाली आहे विष्णूची लीला वसो अगाध आहे लीलावतीच्या पोटी एक घोर विष्णुभक्त जन्माला येणार आहे म्हणून तिच्या बाटंत जाऊ नकोस आणि थांबा वाटने परत जा " असे इडाका सांगून नारद लीलावतीला आपल्या आश्रमात घेऊन गेला.

आश्रमात नारद वेदांतविषयी जोले व विष्णूची लीला वर्चन करून सांगे तेव्हा लीलावतीच्या पोटातील शिषू लक्षा देऊन सर्व एके आणि 'हो' कोर ही देई।

द्विरप्यवदधपुन मृलांला महोवह्न
 न ला ३५००० अ फि रागात ३५००० ता
 म्भुणा या नच की दुही याता
 निक्कावलत

मोक्षदाचा पुत्राचा लोहचुंबका जसा चिक-
टतो तसेच माझे मन विष्णुचरणी लीन
घाले आहे. मकरंद जसा मंदार पुण्याला
चिकटल्यावर सोडीत नाही, तसेच विष्णुने
विस्मरण मला शक्य नाही. माझ्या जिव-
न्तर्जाव असे पर्यंत विष्णु नाम स्मरण जाणे
शक्य नाही. हा जीव सुखा त्या विष्णुचाच
लाहे.

अजून नाकसुद्धां सरळ दिसत नसलेला
बालक प्रल्हाद म्हणाला ते ऐकून चिडून
जाऊन हिरण्यकश्यपु संतापून म्हणाला-
"तर मग तुला मरण निश्चित समज!
तुला आहार, अन्न प्राशन काही मिळू न
देतां तु उपाशी व तहानेला मर!" असे

म्हणत प्रल्हादाला त्याने बंधार कोठरीत
टाकले.

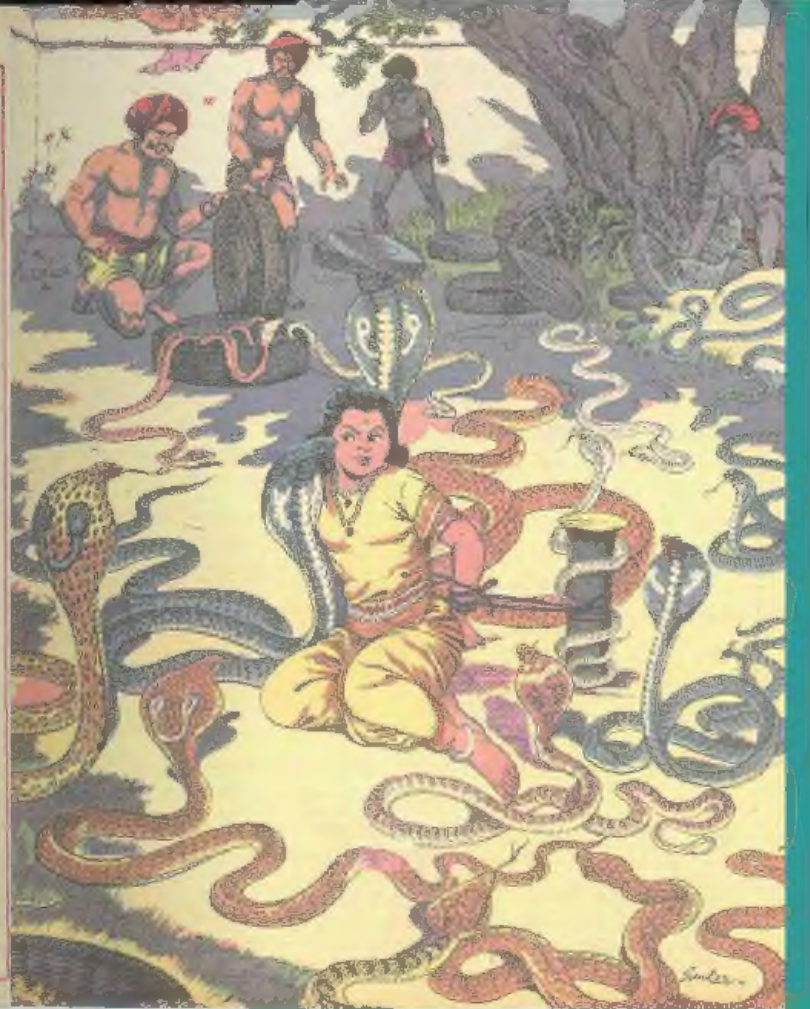
पुत्रप्रेमाने लीलावतीला प्रल्हादाचे ते
हाल पाहवले नाहीत. दिवसामागून दिवस
जात होते.

लीलावतीचा शोक न पाहिल्यामुळे
हिरण्यकश्यपुने तुरुंगाचे वार उघडवले
आणि हरिश्चज्यात तत्कीन झालेल्या
प्रल्हादाला पाहिले. इतके दिवस भक्षपाण्या
धाचून राहूनही तो कसा जिवंत राहिला
असे आश्चर्य जाकित होऊन पाहू लागला.
त्याला भयंकर राग आला व त्याने
प्रल्हादाला हस्तीच्या पायाच्याठी तुटवायला
सांगितले.

हस्ती शिहाला पाहून जसे मिलात तसे
प्रल्हादाला पाहून म्याले. माझ्यांनी अकूत
माझून त्यांना बालवले. म्हणून प्रल्हादा-
वरून ते घालून गेले तरी त्याच्या आंगाला
थोडा देखील क्षण होऊ शिला नाही.

प्रल्हादावर हांप सोडण्यात आले. परंतु
ते वेढेले करून व फडा काढून प्रल्हादावर
त्यांनी जणूकाही छत्र चरले.

हिरण्यकश्यपुने पर्वताच्या कड्यावरून
प्रल्हादाचा कडेलेट करविला. त्याला
जागीत टाकविले, समुद्रात टाकविले. त्याला
कालकूट प्यायला लावले, हे सर्व करून ही
प्रल्हाद सुरक्षितच असलेला पाहून हिरण्य-

कस्य त्याला म्हणाला-“तू मरव नाहीस, ह्याचे गुपित काय, कळू दे तरी!”

प्रल्हाद हसत म्हणाला-“ह्यात गुपित असे काहीच नाही. हत्तीत, सापात, वयडा-घोंड्यात, अस्तीत समुद्रात, विषात, सर्पात, तुमच्यात, माझ्यात विष्णू आहे, हे सत्य तुम्हांला दिसत नाही! तुम्ही थळा ठार करणे आणि भी जिवंत राहणे, ही सर्व त्या नारायणाची लीलाच आहे, बाबा!”

ते ऐकून हिरण्यकश्यपला जास्तच राग आला. प्रल्हादाला फरफटत ओढत नेत त्याने आपली यदा हातात घेतली. लीलाबती ते दृश्य पाहून मूर्च्छितच झाली. चारही बाजूला राक्षस घक्क व भयभीत होऊन निवचेष्ट उभे होते.

सभा मंडपासमोर लोखंडाचा मोठा जवस्तंभ होता. हिरण्यकश्यपने प्रल्हादाला तो ओहस्तंभ दाखवून विचारले-“कायदे, कुलदोही! तो माझा विजयस्तंभ आहे माझ्या धाकट्या भावाला ठार करणाऱ्या

त्या विष्णूची मी युद्ध करून मी त्याला तुझ्या समोरच ठार करतो व त्याच्यावर सूड उगवितो. त्यात आहे का तुम्हा तो विष्णू?”

“ती बाका करण्याचे कारणच नाही! तो सर्व व्यापी आहे. त्या जाबातही आहे!” प्रल्हाद म्हणाला.

हिरण्यकश्यपाने चरचरी वाजून स्तंभावर यदाग्रहार केला. प्रलय काळातला भयंकर जाकाज झाला. धनुर्देश घुवने हादरली. प्रलयकालातले भयंकर ढग गडगडू लागले. स्तंभ दुमंगला तेव्हा विजेच्या चक चकाटा पाठोपाठ दशावतारातील चवथा नरसिंहाने प्रगट झाला. त्याचे डोके सिंहाचे व देह माणसाचा होता. हाताला सिंहाची नखे होती व त्या पुर्वी मृष्टीत कधी दृष्टीस न पडलेले रूप ऐकून नरसिंहाने प्रलय भयंकर गर्जेना केली. पांच अन्य शाखांचा ध्वनी झाला. त्याच्या चारी बाजूला बुदबुद चक फिरत होते.

अड्डल चोर

हमामियाच्या राजधानीत एक अड्डल चोर रहात असे. तो एकदा एका खेडे गावात जात असता त्याला आणखी एक चोर भेटला. तो खेडे गावातला चोर चोरी करायलाच शहराकडे जात होता. परस्परांची बोलवता परस्परांची वृत्ती एकच असल्याने दोघांका समजले.

शहरातला चोर खेडेगावातल्या चोराला म्हणाला-“पाहूया तुझी हुशारी. तू त्या समोरच्या साडावर चढून कावळ्याच्या घराट्यांत जी अंडी आहेत ती उचलून घेऊन ये, कावळ्याच्या नकळत.” खेडेगावातल्या चोराने साडावर चढून अंडी उचलून जिशात टाकली आणि झाडावरून उतरून खाली आला. कावळ्याला काहीच कळले नाही. खेडे गावातला चोर साडावरून उतरल्यावर शिशांतून अडी काढून दाखवू लागला. पण अंडी नव्हतीच. तेव्हा शहरा-

तील चोराने आपल्या शिशांतून ती काढून दाखविली. खेडे गावातील चोराने शहरातील चोर मोठा असल्याचे काही बोलल्या शिवाय मान्य केले.

दोघांनी त्या रात्री राजाच्या खजिन्यांत चोरी करायचे ठरविले. राव पडल्यावर दोघे एका आडोशाच्या बाजूने राजवाड्याच्या छपरावर चढून गेले आणि छप्पराला काचेचे एक तावदान हाते त्यांतून शिरून राजवाड्यातल्या सर्व सोल्या फिरून आले. शेवटी जेथे खजिना होता त्या खोलीत गेले. त्या खोलीत मोठमोठ्या पिंपात सोन्याच्या मोहोरा भरून ठेवलेल्या होत्या.

मोठ्या चोराने धाकट्या चोराला छपरावरच्या खिडकीतून दोरीसोडून खाली उतरविले. छोट्या चोराने पिंपाची भरून मोहोरा भरून घेतल्या व दोरीच्या सहाय्याने वर चढून गेला. नंतर दोघे राजवाड्यातून

सजिन्यात धूर करा व धूर कोठून बाहेर जातो, हे पहा.”

राजाने तसे करून पाहिल्यावर छपर्याच्या एका तावदानातून धूर बाहेर जात असल्याचे वाटले. ते कळताच म्हातारा चोर म्हणाला—“तो चोर कुठ्या त्या छपर्याच्या वाटेनेच सजिन्यात चोरी करायला येईल. म्हणून त्या तावदानाची वाट बंद न करता तावदानाच्या खाली मोठ्या पिंपात चिकट गुळ्याचा पाक मरून ठेवा. चोर सरळ त्याच्यात उतरून व तुम्हांला सांपडेल.”

म्हाताच्या चोराने सुचविल्या प्रमाण घडले. दोघे चोर मिळून त्या सजिन्याच्या छपर्यावरच्या तावदानाजवळ आले. त्या सजिन्यात पुष्कळ मोहोरा होत्या. राजाला चोरीचा सुगावा लागण्याच्या जात आणखी सोने चोखन त्याच्या त्यांचा विचार होता. छोटा चोर दोरीला घळत खाली उतरला आणि सरळ गुळ्याच्या पाकात पडला.

“दादा! आपण फंसलो. मी हालचाल न करता येण्याइतका कपात तरी बडकलो आहे. मला वर ओढणे तुला शक्य नाही. मी विवर्तपणे कोणाच्या हाती लागू नये, असे नाही तरी विष घसा देऊन तु निघून जा! छोटा चोर मोठ्याला म्हणाला.

“छोटू! भिड्याचं कारण नाही. बाइया जवळ येत्यासारखे इतरांना पाटाव असे

ओषध आहे, ते तु मिळून द्या. जवळ येऊन मी तुला बाबबितो.” असे सांगून दोरीच्या आपारे खाली येऊन छोट्या चोराला काही तरी ओषध देऊन निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी राजाने सजिन्यात येऊन पिंपात बडकलेल्या चोराला पाहिले. तो खानखाने म्हणाला—“चोर सांपडला! तुम्हाला नेवट बाला, चोरा!” परंतु मेका असल्याचे कळल्यावर राजाचा खलास बंद पडला.

“हे चोर मोठे वस्ताव दिसव आहेत!” म्हातारा चोर म्हणाला.

“म्हणजे एकाहून अधिक चोर आहेत, म्हणतोस का? बाय्या मित्रांय आणखी एकजण आहे का?” राजाने चकित होऊन विचारले.

“आणखी एक जण नसेल तर हा कसा मेला? कारण आत्महत्या करून घेणे शक्यच नव्हते त्याला. गुळ्याच्या पाकात बडकला एवढेचाने मरण यामने कारण नाही. वरी त्या दुसऱ्याचोराला पकडण्याला एक उपाय आहे. बाय्या प्रेतासाठी तो तक्की घेईलच. राजधानीच्या मुख्य दारा बाहेर एका खुर्चीवर याचे प्रेत एका खुर्चीवर बसवून ठेवून त्याच्यावर पाहारेकरी नेमा.”

म्हाताच्या चोराने सांगितल्या प्रमाणे मोठ्या चोराने आपल्या साथीदाराला

सोडविण्याचा प्रयत्न बाहू ठेवला होता. त्याने एक पांढरा घोडा, एक गाडी आणि चार बुद्धले भरून ताडी विकत घेतली. त्यानंतर त्याने म्हाताऱ्याचे सोंग घेतले. नंतर त्याने नगराच्या दारा पासून सुपारे वीडवी कुडावर गाडीला बांकडी पाडून ठेवली आणि बोरडला—“मेळो, गाडी गाडी उलटली की हो! गाडीत ठेवलेले तावीचे बुद्धले गेले, बांबवा हो बांबवा!”

छोट्या चोराने पाहारा देणारे पाहारेकरी म्हणाले—“खरे म्हाताऱ्या आमहाला एक बुद्धला दिलास तर तुम्ही गाडी सरळ उभी करून देऊ!”

पळून गेले. दुसऱ्या दिवशी उज्जवल्यावर राजा नित्याप्रमाणे आपला सजिना पहायला गेला आणि त्याला कोणतीतरी बात येऊन गेल्याचा संशय आला. त्याने बघकळी केली—“आत कोण माऊ होत?”

पाहारेकरी म्हणाला—“कोणी नाही म्हा-राज!” राजा सजिन्यातून सरळ तुळ्याकडे गेला आणि तेथे चोरी करून कैदेत पडलेल्या एका म्हाताऱ्या चोराला त्याने विचारले—“कोणी तरी माझ्या सजिन्यात शिरून दोन हजारवर मोहोरा कोरून नेत्या आहेत. शितीला कोठे भोंक बघे नाही!”

“भोंक कोठे तरी असणारच! तुम्ही गीट तपास करून नाही पाहिलात! तुम्ही

"मो नको म्हणल का मालक! एक ध्या, दोन ध्या!" मोठा चोर म्हणाला.

पहारेकऱ्यांनी गाडी सरळ तऱ्ही करून दिली- व एक लाडीचा बुदला उचलून घेऊन गेले आणि एकेक करून पाळी पाळीने प्वाले चोराने त्या ताऱ्हेल शोपेचे औषध घालून ठेवले होते. ते त्यांना माहीत नव्हते! ते दाराद्वार सोपले तेव्हा मोठ्या चोराने येऊन छोट्या चोराकडे बोट दाखवून विचारले-"हा कोण हो?"

पहारेकऱ्यांचा तामक म्हणाला-"हा एक चोर आहे!"

"होय का, मग हा माझा घोडा जोरून तर नेणार नाही?" मोठा चोर म्हणाला.

"म्हाताऱ्या, तुझा डोकं तर फिरल फिरल तर नाही? तो मेलला आहे, दिसत नाही का?" तामकाने विचारले.

"तो नक्कीच माझा घोडा पळवून नेईल. चोरावर विश्वास ठेवू नये!"

"तोंड बंद कर, म्हाताऱ्या! तो तुझा घोडा चोरून घेऊन गेला तर मी तुला दुसरा घोडा त्रिकत घेऊन देईन.

त्यानंतर पहारेकरी सर्व ताडी पिऊन सिगूनच नव्हते, तर बेबुद्ध होऊन पडले. लग्नेच मोठा चोर छोट्या चोराजवळ गेला आणि त्याच्या तोंडात कसला तरी द्रव पदार्थ टाकला. घोड्याचे वेळाने छोटा चोर हाकचाल करू लागला व त्याने डोळे उघडले.

"हे पहारे, छोटे, पाय काढ येथून, हे लोक बराच वेळ झिगून पडून असणार. तू घोड्यावर बसून आपल्या घरी निघून जा, मी उजाडऱ्यावर येऊन राईतो."

चोरला चोर छोट्याला म्हणाला. छोटा चोर घोड्यावर बसून निघाल्या बरोबर गाडोजवळ येऊन सोपला असल्याचे सांग करून पडून राहिला.

नंतर काही वेळाने पहारेकऱ्यांना एकेक करून जागे आली. मेलेल्या चोरा बरोबर घोडा सुद्धा नाहीसा झालेला पाहून ते थक्क झाले. तामकाने डोळे नोडून

पुन्हा पुन्हा लक्षपूर्वक पाहिले, म्हणाला-"म्हाताऱ्याने म्हणल तसंच झाले?"

त्याने जाऊन शोपेचे सोंध करून राहिलेल्या चोराला जागा करून म्हणाला-"मी हे सर्व पाहून थक्क झालो, बाबा! तू कसं म्हणालास न जाणे, पण तू म्हणालास तसं व झालं बघ! चोर दिसत नाही, घोडा ही दिसत नाही! महाराजांना येथे बडलं ते सांगितल तर ते आमची चामडीच लोळवतील! तुझ्या घोड्याची दुष्पट किंमत देतो. येथे बडले ते कोणाला सांगू नकोस."

मोठ्या चोराने तो ज्या कामासाठी तेथे आला होता ते कामसर झालेच, थोडो रुपये सुद्धा मिळवून तो पसार झाला.

राजाने घडलेले सर्व सांगितल्यावर म्हातारा चोर म्हणाला-"मी तुम्हाला पूर्वीच नव्हते का सांगितले की तो, अट्टल पडून जात असलेला दिसला. राजाका ते सर्व खरे वाटले. त्याने चोराला खूप इनाम देऊन निरोप दिला. हे वाटून घेऊन नजरेमधी पडणार नाही."

राजाला त्या वस्ताद चोराच्या बुद्धि-यत्नेची खारी पटली. त्याने चोराला मोठे इनाम मिळेल असे जाहीर केले.

मोठा चोर येऊन म्हणाला-"महाराज, मीच तो चोर आपण जाहीर केलेले इनाम घेण्यासाठी आलो आहे."

"पण तूच तो चोर हे बळा कसे कळणार?" राजाने विचारले.

चोर दूर एक जंग बैलाला हांकत घेऊन पासला होता त्याला दाखवून म्हणाला-"तो बैल मी चोरून आणू शकंन!" त्या बैलाला हांकत नेणारा छोटा चोर होता.

"तू तो बैल काणलास तर मी मान्य करीन!" राजा म्हणाला.

मोठा चोर तिकडे गेला आणि बैलाला नेणाऱ्या जवळ काहीतरी बोलला आणि बैलाला हाकणारा कपाळावर हात मारून पळून जात असलेला दिसला. राजाका ते सर्व खरे वाटले. त्याने चोराला खूप इनाम देऊन निरोप दिला. हे वाटून घेऊन दोघे चोर आनंदाने राहू लागले.

